

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 7

Sub. Code :

1	1	0	1	7
---	---	---	---	---

Exam. Code :

5	0	0	3
---	---	---	---

NEP U.G. Common-Skill Enhancement Course 3rd Semester
(2125)

PHILOSOPHY (In all Mediums)

Paper : Indian Wisdom On Neeti And Nyaya (Ethics & Justice)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 68

Note :— Attempt **FOUR** questions in all by selecting **ONE** question from each unit carrying **18** marks each. Question No. **1** is compulsory.

1. Attempt any **SEVEN** of the following:

- (1) Define Neeti (ethical policy).
- (2) Define the concept of Nyaya (Justice).
- (3) Why does a society require to have Neeti-vyavastha?
- (4) What do you understand by Svadharma?
- (5) Difference between Dharma and Religion.
- (6) What is meant by Varna-Ashrama Vyavastha?
- (7) What is meant by Satya?
- (8) Difference between Intellect and Wisdom.
- (9) Relation between wisdom and knowledge.
- (10) Write one moral message by giving a justification for it.

7×2=14

UNIT—1

2. Human life is categorised into four stages by Bharatiya Neetishastra. Discuss the rationale for such a classification. 18
3. Dharma is treated as the foundation of other Purusharthas. Provide a justification. 18

UNIT—2

4. Write a brief note on the ten characteristics of Dharma as propounded by Manu-smriti, duly providing an argument for their moral worth in present times. 18
5. Explain the moral significance of Dhairya and Paropkara according to Bhartrihari in achieving results in the pragmatic world. 18

UNIT—3

6. Write a note on the principles of Good-Governance as enunciated by Chanakya for running Administration successfully. 18
7. Give a synoptic view of Bhishma's Rajadharma in the light of Shantiparva of Mahabharat. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- सभी में से चार प्रश्न करें। प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करें, प्रत्येक प्रश्न के 18 अंक हैं। प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं सात प्रश्नों के उत्तर दीजिए:
  - (1) नीति (नैतिक नीति) को परिभाषित कीजिए।
  - (2) न्याय की अवधारणा को परिभाषित कीजिए।
  - (3) समाज को नीति-व्यवस्था की आवश्यकता क्यों होती है?
  - (4) स्वधर्म से आप क्या समझते हैं?
  - (5) धर्म और कर्तव्य में अंतर।

- (6) वर्ण-आश्रम व्यवस्था का क्या अर्थ है?
- (7) सत्य का क्या अर्थ है?
- (8) बुद्धि और विवेक में अंतर।
- (9) बुद्धि और ज्ञान के बीच संबंध।
- (10) एक नैतिक संदेश का औचित्य बताते हुए उसे लिखिए।

7×2=14

यूनिट-1

2. भारतीय नीतिशास्त्र में मानव जीवन को चार अवस्थाओं में वर्गीकृत किया गया है। इस वर्गीकरण के औचित्य पर चर्चा कीजिए। 18
3. धर्म को अन्य पुरुषार्थों का आधार माना गया है। औचित्य दीजिए। 18

यूनिट-2

4. मनुस्मृति द्वारा प्रतिपादित रूप में धर्म के दस लक्षणों पर एक संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए, तथा वर्तमान समय में उनके नैतिक महत्व का तर्क प्रस्तुत कीजिए। 18
5. व्यावहारिक जगत में परिणाम प्राप्त करने में भर्तृहरि के अनुसार धैर्य और परोपकार के नैतिक महत्व की व्याख्या कीजिए। 18

यूनिट-3

6. प्रशासन को सफलतापूर्वक चलाने के लिए चाणक्य द्वारा प्रतिपादित सुशासन के सिद्धांतों पर एक टिप्पणी लिखिए। 18
7. महाभारत के शांतिपर्व के आलोक में भीष्म के राजधर्म का संक्षिप्त विवरण प्रस्तुत कीजिए। 18

(पंजाबी अनुवाद)

नोट :- ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ 18 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ, ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ :

(1) ਨੀਤੀ (ਨੈਤਿਕ ਨੀਤੀ) ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

- (2) ਨਿਆ (ਨਿਆਂ) ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (3) ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨੀਤੀ-ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ ?
- (4) ਸਵਧਰਮ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (5) ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।
- (6) ਵਰਣ-ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (7) ਸਤਯ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (8) ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।
- (9) ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ।
- (10) ਇੱਕ ਨੈਤਿਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੂੰ ਲਿਖੋ।

7×2=14

ਯੂਨਿਟ-1

2. ਭਾਰਤੀ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਤਰਕ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18
3. ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-2

4. ਮਨੁ-ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ, ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲ ਲਈ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। 18
5. ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ Bhartrihari ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਰੋਪਕਾਰ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-3

6. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚਾਣਕਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 18
7. ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪਰਵ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਰਾਜਧਰਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਿਓ। 18